

בע"ה

שבתי א' הכהן רפפורט

תענית אסתר תשס"ט

השימוש הנאות בכספי מתנות לאביונים

• תפארת ישראל למת"ל ה

הקדוש, שהיה נשרף וספר תורה עמו (ע"ז יח א), ולא היה חלקו בעולם הזה, רק הכל שמור לו לעולם הבא. ועל זה אמר אם כן מחלקך יהא חלקי, כי סימן יש לו שחלקו שהיה ראוי לו בעולם הזה - הוא שמור לו לעולם הבא.

• תוספתא מגילה (ליברמן) א, ה

מגבית פורים לפורים ומגבית העיר לאותה העיר אין מדקדקין במגבית פורים אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר אל יפול לכיס של צדקה ר' ליעזר או מגבית פורים אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו ר' מאיר או הלוח מעות מחבירו ליקח בהן פירות אל יקח בהן כלים כלים אל יקח בהן פירות מפני שגונב דעת מלוה ר' שמעון בן לעזר או משם ר' מאיר הלוח מעות מחבירו ליקח בהן חלוק אל יקח בהן מלת מלת אל יקח בהן חלוק מפני שגונב דעת מלוה

• בבא מציעא עת, א-ב

רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הא מני - רבי מאיר היא, דאמר: כל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גזלן... אלא הא רבי מאיר דמגבת פורים; דתניא: מגבת פורים (מעות שגזבין הגזלן מני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים) - לפורים (כולה יתנוה לעניים לפורים), מגבת העיר - לאותה העיר, ואין מדקדקין בדבר (לומר: לייס צפחות, והמותר יפול לכיס של צדקה), אבל לוקחין את העגלים (לכונן צדקה) ושוחטין ואוכלים אותן, והמותר יפול לכיס של צדקה (שלל יספיקו לאכול צפחים ימכור ויפול לכיס של צדקה). רבי אליעזר אומר: מגבת פורים לפורים, ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו, אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר. ורבן שמעון בן גמליאל מיקל. - דלמא התם נמי, דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה, אדעתא דמידי אהרינא - לא יהיב ליה (וכיון ללאו אדעתא דהכי יהיב - נמלא מעות צדקה צעלים, חוץ מן היוצאין צפחות פורים). אלא הא רבי מאיר דתניא, רבי שמעון בן אליעזר אומר משום

והרמב"ם ז"ל פירש במסכת מכות (בפיהמ"ש שם), וזה לשונו; מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מן תרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, ולא שתף עם כונתה מכוונת העולם, אלא שיעשה אותה מאהבה כמו שביארתי לך, הנה זכה לחיי עולם. ועל זה אמר רבי חנניא כי המצוות בהיותם הרבה, אי אפשר שלא יעשה האדם בחייו אחת מהנה על מתכוונתה ועל שלימותה. ובעשיית אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה. וממה שזורה על עיקר זה, מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון (ע"ז יח א) 'מה אני לחיי עולם הבא', והשיב המשיב 'כלום מעשה בא לידך' (שם), כלומר עשית מצוה כהוגן. והשיב כי נודמנה לו מצוות צדקה על השלימות, וזכה בה לחיי עולם הבא, עד כאן דבריו.

20...ועוד אני אומר כי מה שאמר 'כלום מעשה בא לידך', לא שהיה רצונו לומר ממעשה מצוה אחת יזכה לעולם הבא, שאין הדבר כך. רק היה שואלו 'כלום מעשה בא לידך', שמן המעשה יש להבחין סימן בן עולם הבא. ואמר 'מעות פורים נתחלפו במעות צדקה, וחלקתי אותו לעניים'. והדבר רמז מופלג, כי מעות של פורים אינם עומדים רק לרבי אכילה ושתיה. ואילו היה יום הזה יום שיש בו קדושה, לא היה הסעודה ענין גשמי לגמרי, שהיה זה לכבוד היום ולמעלת קדושתו. אבל אין ביום זה קדושה כלל, והאכילה והשתיה הוא דבר גשמי מענין העולם הזה, שהוא כולו גשמי. ונתחלף מעות אלו במעות עניים. שמעות עניים הפך זה, כי העני ידוע שאין לו עולם הזה כלל, ואין נהנה מטובת עולם הזה. ונתחלפו לו מעות פורים - שהוא הכל עולם הזה - במעות עניים, שאין להם חלק בעולם הזה, וחלק הכל לעניים. ודבר זה רמז שהוא יחליף העולם הזה בעולם הבא, ולא יהיה לו חלק כלל בעולם הזה, וכל חלקו שהיה ראוי לו בעולם הזה - שמור לו לעולם הבא. וכמו שהיה באמת לרבי חנניא בן תרדיון הצדיק

בית המדרש
BEIT HAMIDRASH

אוניברסיטת בר-אילן
רמת גן 52900
70: 03-5318479
03-7384023

Bar-Ilan University
Ramat Gan 52900
Tel: 03-5318479
Fax: 03-7384023

E mail: yeshiva@mail.biu.ac.il
http://www.mgl.org.il

רבי מאיר: הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק, לא יקח בו טלית, טלית – לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית. – ודלמא שאני התם, דאתו למחשדיה (לכעול הבית כנוכח ואינו מקיים, ששמעו עליו שאמר ליקח טלית לפלוני עני ולא קנה לו), דאמרי אינשי: אמר פלניא זבנינא ליה לבושא לפלוני עניא, ולא זבן ליה, אי נמי זבנינא ליה גלימא ולא זבן ליה. – אם כן ליתני מפני החשד, מאי מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית – שמע מינה משום דשני הוא וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גולן.

• טור אורח חיים סימן תרצד

חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים ולפחות שתי מתנות לבי עניים מעות שנבן לחלק לעניים בפורים אין רשאי לשנותן לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לד"א אלא בסעודת פורים

בית יוסף

וזה לשון הגהות אשכנזי (ב"מ פ"ו סי' ט) פירוש אין הגזבר ראוי להפריש לפי ראות עיניו לאורך פורים והשאר להוציא לצדקה אלא בתחלה יעשה כרכי פורים ואחר שעשה כמשפט יטול המותר לצדקה. וכתב המרדכי צפרק קמא דצבא צתרא (סי' תל"א) דהא דתניא מגבת פורים לפורים דוקא ואינו יכול לשנותם לדבר אחר היינו דוקא הגבאי אבל בני העיר יכולים לשנות מגבת פורים לאורך מזה אחרת: ויש לתמוה על רבינו שפסק להאי צרייתא דקתני ואין העני ראוי ליקח מהם לכועה לסנדלו שהרי כתבו הרי"ף (ב"מ מה:) והרא"ש (ב"מ פ"ו סי' ט) שם ליתא להאי צרייתא דסברה למעביר על דעתו של בעל הבית גולן הוא אלא כרבן גמליאל קיימא לן דמיקל וגם הרמב"ם צפרק צ" מהלכות מגילה (הט"ז) השמיט הא דלאן עני ראוי להוציאן לדבר אחר ורבינו ירוחם (נ"י ח"ב) כתב להאי צרייתא וגרס בה דברי רבי מאיר שאמר משום רבי עקיבא וכתב שרבים חולקים על הרי"ף ופוסקים כרבי עקיבא מחזירו ודברי הרי"ף נראים וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל:

• שו"ת הרשב"א חלק ב סימן שטו

שאלת: שכיב מרע שיצוה, ואמר: הריני נותן מנכסי לרחל בתי, חמש מאות דינרין. ויהיו חמשה מאות דינרין אלו לנשואיה. ואם תמות קודם נשואיה, יהיו אותן חמש מאות דינרין, לראובן אחיה. ועכשיו רחל תובעת מן היורשין, אותן חמש מאות דינרין. וראובן אחיה, מתרצה בכך. והיורשין טוענין: אין אנו חייבים לתת אותן חמשה מאות דינרין לרחל, עד שתנשא, או עד שתמות היא, ויניחנו לאחיה. הדין עם מי?

...ואפילו עמדה היא, והוציאה אותו לדברים אחרים שלא לנשואין, מה שעשתה קיים. אלא שעברה על דעת המצוה, וכמעביר על דעתו של בעל

הבית. וכאותה ששינו: מגבת פורים, לפורים, ואין מדקדקין בדבר. ואין העני ראוי ליקח מהם רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר. ורבן גמליאל מקל. וקיימא לן, כרבן גמליאל, וליתא לדברי רבי מאיר. וכן נמי, הא דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: הנותן דינר לעני ליקח בו חלוק, לא יקח בו טלית. טלית, לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית. ולומר שהמעביר על דעת בעל הבית, נקרא גולן, הא נמי ליתא. דהא וזהו דמגבת פורים, בחד טעמא שייכן, וליתנהו לתרויהו. וכן תמצא כתוב, בהלכות הרב אלפסי ז"ל, בפרק השוכר את האומנין. וכל שכן בנדון שלפנינו, שאמר: הריני נותן לפלוני כך וכך מעות, ויהיו אותן מעות לנשואיה. כלומר: לצורך נישואיה. וכל שכן, שאמר: שאם תמות היא קודם נישואיה, שייהיו לאחיה. נמצא שמתנה זו, הרי היא או שלא, או של אחיה, ואין ליורשין שום שיור בהן. וכיון שאפילו האח מתרצה בכך, נותנין לה.

• בבא בתרא ת, ב – ט, א

ורשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה, ולשנותה לכל מה שירצו... אמר אביי: מריש הוה עביד מר תרי כסי, חד לעני דעלמא וחד לעני דמתא, כיון דשמעה להא דאמר ליה שמואל לרב תחליפא בר אבדימי: עביד חד כיסא ואתני עלה, איהו נמי עבד חד כיסא ואתני עלה. רב אשי אמר: אנה אתנווי נמי לא צריכנא, דכל דקא אתי אדעתא דידי אתי, ולמאן דבעינא יהיבנא ליה.

• חידושי הרמב"ן

ולשנותן לכל מה שירצו. פירש רב יוסף הלוי אבן מגש ז"ל דוקא לכרכי עניים כגון מזור וכסות ופנסת לינה אבל לשאר כרכיהם ואפילו לדבר מזה לא...

ודברי הרב הלוי ז"ל אינן נראין, ומה שהביא ראיה מדלומר אביי מריש הוה עביד מר תרי כסי וכו', וקאמר אי ס"ד דהא דקתני ולשנותה לכל מה שירצו ואפילו לדבר שאינו לאורך עניים, כיון דאביי ריש מתא הוה למה ליה לאתנווי, ולא חזינא לה להך ראיה שאפילו כשתמלא לומר כדבריו למה ליה לאתנווי הא הכל לעניים ותניא רשאין לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה, אלא מאי אית לך למימר דהאי סינוי עקירת שם צעי ותנאי בני העיר בעי, כי היא לאמרינן (ב"מ ע"ח ב') מגבת פורים אין העני ראוי ליקח מהן לכועה אלא אם התנה במעמד אנשי העיר, ולשנותן לכל מה שירצו נמי כשאינו אותו במעמד אנשי העיר קאמר, וקסבר נמי רבה דכי קאמרינן ולשנותן לכל מה שירצו הני מיילי כשהולכנו אחר כך לשנותן אבל שיתנו עליו מתחלה לא, דבעי כים מזומן לכל אחד ואחד, וכיון דחזיא לרב תחליפא דמתני עם אנשי העיר ומודיען איהו נמי מתני.

• שו"ת דברי יציב או"ח רצח

50 בירורים במצות מתנות לאביונים
 (א) בש"ס מגילה דף ז' ע"א, תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא 55
 אטמא דעיגלא וכו' עיי"ש. ובטור סי' תרצ"ד, חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים ולפחות שתי מתנות לב' עניים, מעות שגבן לחלקן לעניים בפורים וכו' ואין העני רשאי להוציאן לדבר אחר אלא בסעודת פורים וכו', ובסוף סימן תרצ"ה צריך לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מנות לאדם אחד עיי"ש, וצ"ב מ"ט לא עריב ותני להו בהדדי מתנות לאביונים ומשלוח מנות איש לרעהו, וכבר הרגיש בזה בב"י ריש סי' תרצ"ד עיי"ש. וכן במחבר בס' תרצ"ד דין מעות פורים לעניים חייב כל אדם ליתן וכו', ובס' תרצ"ה ס"ד דין משלוח מנות עיי"ש.

והנה לגבי משלוח מנות מבואר דצריך לשלוח מידי דמיכלא, ובמצות מתנות לאביונים יל"ע אם יוצא ידי חובתו גם במיני מאכל או דוקא במעות. והרמב"ם כתב להדיא בפ"ב מהל' מגילה הל' ט"ו, נותן לכל אחד מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין שנאמר ומתנות לאביונים וכו' עיי"ש, אמנם פשטות משמעות הטור ושו"ע נראה שמעיקר החיוב לתת מעות, וכן המחבר בראש הסימן ציין דין מעות פורים, גם הרמב"ם הקדים מעות.

ובמגילה דף ד' ע"ב, רב יוסף אמר מפני שענייהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ופרש"י לקבל מתנות האביונים ואי אפשר בשבת עכ"ל, והיינו משום שעיקר הנתנה היא מעות ודו"ק. והראוני בספר שפתי חכמים שפירש דזה ענין מגבית עניים לפורים שהגבאים גובין עיי"ש, ולפענ"ד פשטות משמעות לשון רש"י מתנות האביונים נראה דקאי במצות מתנות לאביונים, שעיקר מצותה במעות וכו"ל ודו"ק. וי"ל דבזה פליגי רבה ורב יוסף, דרבה ס"ל שעדיף לתת מאכלים, ולכן לא אמר כדרב יוסף, ויבואר עוד להלן.

90 ובזה א"ש מה שחילקו הטור ומחבר ביניהם, וכתבו משלוח מנות בדיני הסעודה כיון שהחיוב לשלוח מיני אכילה, משא"כ במתנות לאביונים במעות כתבו בס' תרצ"ד בדינים שקודם הסעודה ודו"ק...

95 (ב) ואם אפשר לקיים מצות מתנות לאביונים בנתינה קודם פורים. הנה בגמ' בדף ב' ע"א בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה, וברי"ף שם פירש הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם

• שו"ת מהריט"ץ חלק א, עט

...ובאמת תירוץ זה דחוק מאד וק"ל טובא חדא דאין סברא לומר דסבר רבה דמאי דקאמר לשנותן היינו אם יצטרכו אח"כ לשנותן אבל 5 להתנות מתחלה לא ובודאי שסברא זו זרה היא ואיפכא מסתברא דטפי מהני כשמתחלה מתנים קודם שיוקבע עליו שם יותר מאחר שכבר 55 הוקבע עליו שם למצוה א' ובאים לשנותה לד"א. ותו קשה על דבריו שכתב וז"ל אלא מאי אית לך למימר דהא שינוי עקירת השם הוא בעי ותנאי בני העיר בעי כי ההיא דאמר"י מגבת פורים אין העני רשאי לקנות מהם רצועה אא"כ 60 התנה במעמד אנשי העיר הרי מוכח דתנאי מהנה וא"כ כיון דהתם מהני התנאי שמתנה עני כשנותנין לו שיוכל לעשות מה שירצה א"כ 15 משמע דתנאי מהני וא"כ אמאי הוה עביד תרי כיון עד שלמד מרב תחליפא הרי כבר היה יודע הא דמגבת פורים כמה שכתב הרמב"ן.

• שו"ת חוות יאיר רלב

20 שאלה נשאלתי פלוני עשיר נדר לבן דודו ת"ח לשלוח לו בכל ע"ש מידה יין לקידוש ובן דודו הפץ לקיים המצוה בממונו ולקנות יין לקידוש מכיסו כענין לא אעלה לה' עולת חנם רק חשש לו מחטאת מפני דאדעתי דהכי נותנו לו ואי לא עביד הכי לא גמר ומקני ליה וה"ל כגזל ועל זה 25 דרוש דרש ממני להודיע אליו פשר דבר:

...ובחדושי א"ח שלי כתבתי דדעת הטור הוא דטעמא דר"מ דמגבת פורים הוא משום דס"ל דודאי איכא קפידה לנותן שרוצה שהעני יאכל וישתה ויקיים מצות סעודת פורים בממון שנתן לו דניהא לאיניש דמתעביד מצוה בממונו ואין רצונו שיקח רצועה לסנדלו והוא ממש מ"ש בגמ' פ' האומנין הנ"ל דלא מוכח מידי מר"מ דמגבת פורים דס"ל כל המעביר ע"ד ב"ה נקרא גזלן 30 דאדעתי דפורים יחב ליה וכו' רק שרשב"ג מיקל דס"ל דליכא קפידא בהא לנותן דמ"מ אית לי שכר מצוה וס"ל להטור נהי דלא ק"ל כל המעביר ע"ד ב"ה וכו' במידי דלית בי' קפידה כלל מ"מ בשינוי מעות פורים מסעודת פורים לרצועה אית ביה קפידה כר"מ וגם מלשון רשב"ג מיקל ולא 40 אמר מתיר מוכח דס"ל למסדרי הבריייתא דקולא יש כאן בזה דודאי יש מקום להקפיד דלא דמי לשינוי מחלוק למלית או מטלית לחלוק דתרווייהו לא מקרבי הנייתא ואין הנתנה לזה מצוה יותר משני. ומדברינו אלה מוכח דאפילו העני מוציא 45 לצרכו יש קפידה כל דהו וחיישינן לה מכ"ש בנדון השאלה דשאלנא קדמייכו.

לאביונים, י"ל דלהמג"א שנתונים בשחרית היינו משום דמתנות לאביונים דוקא ביום הפורים, ולהמנהג ליתן בלילה או קודם מנחה ס"ל שגם אז יוצאים ידי חובתם ודו"ק. ועיין ביוסף אומץ מנהגי פראנקפורט תת"פ"ז, שנהגו בתענית אסתר בשלש קופות למחצית השקל ולמתנות לאביונים ואגרא דתעניתא עיי"ש, [וע"ע לעיל סימן רצ"ג].

60 ג) ושם בטור סי' תרצ"ד, חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים וכו' ואין העני רשאי להוציאן לדבר אחר אלא בסעודת פורים, ומקורו בבבא מציעא ע"ח ע"ב מגבת פורים לפורים וכו', ובב"י תמה שהרי כתבו הר"ף והרא"ש שם דליתא להא ברייתא דסברה דמעביר על דעתו של בעה"ב אלא כרשב"ג קי"ל דמיקל וגם הרמב"ם בהל' מגילה השמיטה עיי"ש, ובב"ח שסמך על המרדכי וסמ"ג, וסיים ומיהו העניים נהגו לשנות ואין מוחין בידם עיי"ש, וכן הגיה הרמ"א בשו"ע דהעני יכול לשנות עיי"ש. ובפר"ח יישב דעת הטור שנקט כדחיית הגמרא שם דבפורים שאני דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה אדעתא דמידי אחרינא לא יהיב ליה עיי"ש, ועיין פמ"ג במשבצות סק"א.

75 ולענ"ד נראה עוד דכיון שבעה"ב התכוין למצות מתנות לאביונים שעיקר נתינתה לצורך סעודת פורים וכדברי בעל המאור הנ"ל, ובודאי שמקפיד בזה שיוציא דוקא לצורכי סעודה כדי שיצא ידי חובתו במתנות לאביונים ודו"ק. ועיין חוות יאיר סי' רל"ב שכתב כעין זה דניחא ליה לאינש דמתעבד מצוה בממונו ויקיים מצות סעודת פורים במעות שנתן לו עיי"ש ודו"ק, (וכבר הארכתי הרבה בסוגיא זו במכתב לבני הישיבה) [שפע חיים מכתבי תורה ח"ג סי' קס"ב], ומדין יאוש שלא מדעת בבבא מציעא כ"ב ע"א בתוד"ה מר זוטרא, לפמ"ש במעיני החכמה שם דבאמת לא הוי של עני אלא לענין מה שנתנין לו אף דאי שמע בעה"ב לא היה מקפיד, ותליא ביאוש שלא מדעת יעו"ש שהארכתני. 90

ויש לעורר דאם העני אסור לשנותה א"כ אין לחוש שיוציא קודם פורים, ושפיר דמי לתת גם קודם פורים. ולפ"ז היה אפשר לתלות דברי הרז"ה ופיהמ"ש הנ"ל, בהך פלוגתת הראשונים דמגבת פורים לפורים ודו"ק, וא"ש שהמג"א כאן הביא דברי בעל המאור, למה דנקטינן בסעיף ב' דהעני יכול לשנות. אך לפ"ז יש קצת מקום עיון על הרמב"ם דס"ל שמותר לשנות וכמ"ש הב"י, ולמה כתב בפיהמ"ש דיוצא ידי חובתו קודם פורים ודו"ק, ואפשר דבכהאי גונא שנתן לו קודם פורים כיון שעיי"ז שיוציא העני יפסיד בעה"ב מצותו וכמ"ש בעל המאור, בהא

מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה, ובבעל המאור שם מהא דאמרינן לקמן דגובין בו ביום וכו', וראיתי לה"ר אפרים ז"ל שפי' בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי 5
5 יהבינן להו מתנות בי"א ובי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו ביוםא ההוא, ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה עיי"ש, והובא במג"א סי' תרצ"ד סק"א וז"ל, וכתוב במאור 10
10 דלא יתן להם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים עכ"ל. אך בפירוש המשניות להרמב"ם במשנה ג' כתב בפשיטות דמי שנתן מתנות לאביונים מיום י"א יצא ידי חובתו עיי"ש, והביאו ג"כ בתוס' יו"ט שמה, ועיין בדעת תורה למהרש"ם שצינים ושלפלא על האחרונים שלא 15
15 העירו מזה, [וע"ע שפע חיים לפורים סי' ט"ז].

ובספר המנהיג לראב"ן הירחי הל' מגילה סי' כ"ה, אבי ורבא מחלפי סעודתייהו וכו' הרי שהיו מקיימים מנות בכל שנה איש לרעהו ומתנות לאביונים, ע"ז נהגו בליל התענית לפני קריאת המגילה לתת מעות פורים זכר למתנות לאביונים עכ"ל, וצ"ב במ"ש דהוי רק זכר למתנות לאביונים, גם מה שהוצרך להביא ראיה מהא דאביי ורבא. ואולי כוונתו שמשם ראיה דגם במתנות לאביונים יש לתת מאכלים 20
20 וכמו שיבאר עוד להלן, ולכך כתב במעות דהוי רק כמו זכר, ומשום הכי ג"כ אפשר ליתן בלילה וצל"ע.

ובמחצית השקל כאן בסק"א כתב דמנהג העולם ליתן קודם פורים, וצ"ל דעכ"פ נותן גם ביום פורים עיי"ש. ובפרמ"ג בא"א סק"א 30
30 דמתנות לאביונים כתיב עם משלוח מנות ובמנות בעינן ביום י"ד דוקא וכו', וי"ל דסברא הוא ליתן לעני קודם שיכין לפורים, ומש"ה רשאין ליתן בתענית אסתר וכו' עיי"ש. ובאשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש צידד ללמוד זכות על מה שיש שולחים בתענית אסתר או קודם דאף אם יוציא קודם פורים סתמא דמילתא דעתיה לשם הלואה כיון שידוע דעת בעה"ב שנתנו לו לצורך סעודת פורים וכו' עיי"ש.

40 וברמ"א כאן בסעיף א', במחצית השקל די ש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה, ובמג"א סק"ב במדינתנו נותנין בשחרית קודם קריאת המגילה, ובפרמ"ג שנוהגין ליתן קודם מנחה עיי"ש. ושם במג"א סוף סק"ג, אבל לא נפקי בזה ידי מתנות לאביונים אא"כ מחלקים מהם לעניים, ובבאר היטב דקאי אמתנות השקל עיי"ש, וביד אפרים ובשערי תשובה הקשה עליו דקאי אסעיף שלאח"ז דאין משנים מעות פורים, ומעולם לא עלה על הדעת 45
45 דמחצית השקל לחזן דשייד לעניים עיי"ש. ואם מחלקים מחצית השקל לעניים לצאת ידי מתנות

- 5 כו"ע מודו שאסור לשנות, וממילא שפיר יכול ליתן קודם פורים על סמך שלא ישנה ודו"ק. ובדעת המג"א י"ל, דכיון שסתמא דמילתא העני רשאי לשנות, לא אסיק עני אדעתיה לחלק בזה דבאופן זה שאני, וחיישינן שמא יוציא ודו"ק.
- ועכ"פ אם מתנה עמו להדיא שיוציא דוקא לסעודת פורים, י"ל דלכו"ע יוצא ידי חובתו ודו"ק היטב. ואתי שפיר לפ"ז מה שחילקו הטור ושו"ע מתנות לאביונים מדין משלוח מנות, דמשלוח מנות דוקא ביום הפורים וכמבואר ברמ"א, משא"כ במתנות לאביונים שיוציא ידי חובתו קודם פורים ודו"ק.
- ד) ונחזור לראשית דברינו בחיוב מתנות לאביונים אם היינו במיני מאכל או במעות. ולהמבואר דעיקר מתנות לאביונים לצורך סעודת פורים, לכאורה עדיף טפי לתת לו מיני מזון, ועיין כתובות ס"ז ע"ב אנא שכיחנא בגו ביתא ומקרבא אהנייתי ובפרש"י שם. אמנם י"ל דעדיפותא איכא במעות שיכול לקנות כל הצריך לו, וכעין זה כתב החת"ס בחי' סוגיות [ירושלים תרנ"ט, עמ' כ"ו] סוגיא דמגבת פורים לפורים עיי"ש, אך י"ל דזה דוקא אם נאמר דרשאי לשנות. ויוציא לנו מזה שחקירה הנ"ל תליא בפלוגתת הראשונים אם מותר לשנות ודו"ק. וא"ש לפמ"ש מלשון המחבר בראש הסימן שהעיקר לתת מעות דייקא, וזה לפי שיטתו בב"י דמותר לשנות, וכן למש"ש בב"י שכן ג"כ דעת הרמב"ם א"ש שהרמב"ם הקדים מעות וכנ"ל ודו"ק.
- 30 ואולם י"ל גם להיפוך, דכיון שעיקר מתנות לאביונים לצורכי סעודה איכא למיחש שמא יוציא המעות שלא לצורכי סעודה, וכמו דחיישינן בנתינה קודם פורים לדעת בעל המאור, אלא דלהנ"ל דכיון שאסור לו לשנות לא חיישינן אתי שפיר. נמצא דלמ"ד אסור לשנות שפיר יהבינן מעות שיקנה לו מאכלים אשר נפשו חשקה בהם, ולמ"ד מותר לשנות יש לתת מאכלים ודו"ק. ואתי שפיר בדעת רבא בר"ה כ"ט ע"ב כדרבה משום שמא יעבירונו וכו' והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה עיי"ש, וזה לשיטתו בבבא מציעא כ"א ע"ב דיאוש שלא מדעת הוי יאוש, ולהנ"ל ממ"ש במכתב דהפלוגתא אי מותר לשנות תליא בפלוגתא דיאוש שלא מדעת א"כ רבא ס"ל מותר לשנות, ולפ"ז יש לתת מאכלים, ולכן לא אמר כדרב יוסף מפני שעניניהם של עניים וכו' ודו"ק. ואתי שפיר נמי בדעת הטור, לפמ"ש ממשמעות לשונו דעדיף לתת מעות, וס"ל ג"כ דאין העני רשאי לשנות ודו"ק.